

АРХАИКА

ЧАСОПИС ОДЕЉЕЊА ЗА АРХЕОЛОГИЈУ број 7–8, 2019–2020

1838

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Универзитет у Београду – Филозофски факултет
Одељење за археологију

АРХАИКА

7–8/2019–2020

ISSN: 1820-6328 (Штампано издање)

ISSN: 2466-3840 (Онлајн издање)

Адреса редакције:
Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Чика Љубина 18–20, 11000 Београд

archaica@f.bg.ac.rs
www.f.bg.ac.rs/archaica

Универзитет у Београду – Филозофски факултет
Одељење за археологију

АРХАИКА 7–8/2019–2020

За издавача:

Проф. др Миомир Деспотовић

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Јасна Вуковић

Гости уредници:

Доц. др Марија Љуштина

Др Милош Спасић

Секретаријат редакције:

др Марко Јанковић

Теодора Радишић МА

Иван Нинчић МА

Редакција:

Проф. др Сташа Бабић, Филозофски факултет, Одељење за археологију, Универзитет у Београду; др Татјана Цвјетићанин, Народни музеј, Београд; проф. др Рејмунд Карл, Универзитет у Бангору, Велика Британија; доц. др Ина Милоглав, Одсек за археологију, Свеучилиште у Загребу, Хрватска; проф. др Предраг Новаковић, Одељење за археологију, Универзитет у Љубљани, Словенија; др Микела Спатаро, Одељење за конзервацију и научно истраживање, Британски музеј, Лондон, Велика Британија; др Лауренс Тисен, Тисенов археолошки биро за керамику, Амстердам, Холандија.

Председник издавачког савета:

Проф. др Весна Димитријевић, Филозофски факултет,
Одељење за археологију, Универзитет у Београду

Издавачки савет:

Проф. др Предраг Драгојевић, Филозофски факултет, Одељење за историју уметности, Универзитет у Београду; проф. др Иван Ковачевић, Филозофски факултет, Одељење за антропологију и етнологију, Универзитет у Београду; проф. др Ненад Макуљевић, Филозофски факултет, Одељење за историју уметности, Универзитет у Београду; проф. др Михаило Милнковић, Филозофски факултет, Одељење за археологију, Универзитет у Београду; проф. др Александар Палавестра, Филозофски факултет, Одељење за археологију, Универзитет у Београду; проф. др Славиша Перић, Археолошки институт, Београд; проф. др Татјана Стародубцев, Академија уметности, Нови Сад.

Слика на корици: „Жидоварско благо”
(документација Филозофског факултета у Београду)

Компјутерска обрада: Досије студио

Тираж: 300

Часопис излази једном годишње.

Часопис се суфинансира средствима
Филозофског факултета у Београду.

Часопис се бесплатно може преузети са сајта:
www.f.bg.ac.rs/archaica

University of Belgrade – Faculty of Philosophy
Journal of the Department of Archaeology

ARCHAICA

7–8/2019–2020

Editor in Chief

Jasna Vuković, PhD

Guest editors:

Marija Ljuština, PhD

Miloš Spasić, PhD

Secretariat:

Marko Janković, PhD

Teodora Radišić, MA

Ivan Ninčić, MA

Editorial Board:

Prof. Staša Babić, PhD, University of Belgrade, Faculty of Philosophy; **Tatjana Cvjetičanin, PhD**, National Museum, Belgrade; **prof. Raimund Karl, PhD**, Bangor University, United Kingdom; **Ina Miloglav, PhD**, University of Zagreb, Faculty of Philosophy, Croatia; **prof. Predrag Novaković, PhD**, University of Ljubljana, Faculty of Philosophy, Slovenia; **Dr Michela Spataro**, Department on Conservation and Scientific Research, The British Museum, London, United Kingdom; **Laurens Thissen, PhD**, Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam, Netherlands.

Chair of the Advisory Board

Prof. Vesna Dimitrijević, PhD, University of Belgrade,
Faculty of Philosophy, Department of Archaeology

Advisory Board:

Prof. Predrag Dragojević, PhD, University of Belgrade, Faculty of Philosophy;
prof. Ivan Kovačević, PhD, University of Belgrade, Faculty of Philosophy;
prof. Nenad Makuljević, University of Belgrade, Faculty of Philosophy; **prof. Mihailo Milinković, PhD**, University of Belgrade, Faculty of Philosophy;
prof. Aleksandar Palavestra, University of Belgrade, Faculty of Philosophy;
prof. Slaviša Perić, PhD, Institute of Archaeology, Belgrade; **prof. Tatjana Starodubcev, PhD**, Academy of Arts, Novi Sad.

Cover: „Židovar treasure”
(documentation of Faculty of Philosophy, Belgrade)

Technical support: Dosije studio

Journal is published once a year.

Journal is co-funded by Faculty of Philosophy, Belgrade.

Journal is free to download from the Web site:
www.f.bg.ac.rs/archaica

САДРЖАЈ/CONTENT

Marija Ljuština, Miloš Spasić

- 1 NAŠEM DRAGOM PROFESORU MILOŠU JEVTIĆU, ZA SREĆAN ROĐENDAN I JOS PUNO SREĆNIH I USPEŠNIH GODINA

Радмила Балабан

- 7 МИЛОШ ЈЕВТИЋ: БИБЛИОГРАФИЈА ЗА ПЕРИОД 1975–2019.

ЧЛАНЦИ

Lyudmil Vagalinski

- 17 EARLY BRONZE AGE TUMULUS NEAR THE VILLAGE OF KAMENTSI, SILISTRA REGION, NE BULGARIA

Јован Д. Митровић

- 29 НОВИ ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊА ДУБОВАЧКО–ЖУТОБРДСКЕ АНТРОПОМОРФНЕ ПЛАСТИКЕ

Miloš Spasić, Marija Ljuština

- 43 LOKALITET JAKOVO – EKONOMIJA SAVA U EKUMENI II I I MILENIJUMA STARE ERE

Daria Ložnjak Dizdar, Marko Dizdar

- 59 A STORAGE PIT FROM THE BOSUT GROUP SETTLEMENT IN ILOK

Biba Teržan, Maja Bricelj

- 79 DANUBIAN HORSEMAN FROM NOVO MESTO?

Rastko Vasić

- 101 REFLECTING ON AN ANTIQUE CUIRASS

Катарина Дмитровић

- 109 ШАРНИРСКА ФИБУЛА ИЗ ДВОРИШТА ГИМНАЗИЈЕ У ЧАЧКУ. ЈЕДАН НЕОЧЕКИВАНИ АРХЕОЛОШКИ НАЛАЗ

Bence Soós

- 117 LATE HALLSTATT FINDS FROM MAGYARTELEK

Peter C. Ramsel, Ivan Drnić

- 131 AND NOW... SOMETHING COMPLETELY DIFFERENT! THE NEW
EARLY LA TÈNE OBERNDORF–SISAK FIBULA TYPE

Boris Kavur, Martina Blečić Kavur

- 149 COME DOWN TO THE RIVER! THE EARLIEST CELTIC
PRESENCE IN DALMATIA

Károly Tankó

- 163 COMPARATIVE REFLECTIONS ON THE RECENTLY
UNEARTHED CHARIOT BURIALS AT PÁTY AND
SAJÓPETRI (HUNGARY)

Aurel Rustoiu

- 177 THE HIDDEN MESSAGES OF CELTIC SYMBOLS. A DECORATED
BROOCH FROM THE LA TÈNE CEMETERY AT FÂNTÂNELE –
DÂMBU POPII

Mitja Guštin, Jovan Koledin

- 189 KOPČE TIPA LAMINCI IZ DONJE POSAVINE

Iosif Vasile Ferencz

- 209 ABOUT A ROMAN *PILUM* FOUND IN ARDEU

Mariana Egri

- 221 CONJURING THE GOOD LUCK. THE CHARIOT RACING
IMAGERY IN ROMAN SACRED CONTEXTS

Мирослав Б. Вујовић

- 233 О ЈЕДНОМ „ЈАХАЧУ” ИЗ ВИМИНАЦИЈУМА
– ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ РИМСКОГ СТРЕЉАЧКОГ
НАОРУЖАЊА У СРБИЈИ

Cătălin N. Popa, Emily R. Hanscam

- 243 OF ROMANS, DACIANS AND ROMANIANS

*Arhaika 7-8/2019-2020 pripremljena je u čast 70. rođendana
dr Miloša Jevtića*

LOKALITET JAKOVO – EKONOMIJA SAVA U EKUMENI II I I MILENIJUMA STARE ERE

Miloš Spasić

Muzej grada Beograda, Beograd

Marija Ljuština

Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet, Beograd

*Našem dragom profesoru Jevti, za uspomenu
na njegovo odrastanje u divnom kićenom Sremu, i
naše odrastanje uz inspirišućeg učitelja i iskrenog
prijatelja*

Apstrakt: *U radu su rezimirani podaci o lokalitetu Jakovo – Ekonomija Sava. Ostava bronzanih predmeta iz poznog bronzanog doba inicirala je istraživanja naselja 1959. godine. Tokom iskopavanja, u najvećem broju sonde kulturni sloj je bio tanak, a arhitektonski ostaci veoma oskudni. Stilsko-tipološka analiza pokretnog materijala iz najvećeg broja istaženih jedinica dovela ga je u vezu sa nalazima iz ostave. Dodatno, sa lokaliteta potiču materijalne potvrde njegovog korištenja od strane zajednica srednjeg bronzanog, kasne faze starijeg gvozdenog i mlađeg gvozdenog doba.*

Ključne reči: *Jakovo – Ekonomija Sava, Srem, bronzano doba, gvozdeno doba, naselje, keramika, ostava.*

Miloš Spasić,

Muzej grada Beograda,

Zmaj Jovina 1, 11000 Beograd, Srbija,

milos.spasic@mgb.org.rs

Marija Ljuština,

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,

Odeljenje za arheologiju,

Čika-Ljubina 18–20, 11000 Beograd, Srbija,

mljustin@f.bg.ac.rs

Originalni naučni rad

UDK: 903.2"637.7"(497.11)

902.2(497.11)"1959"

Primljeno: 05.11.2019.

Prihvaćeno: 20.12.2019.

THE SITE OF JAKOVO – EKONOMIJA SAVA IN OIKUMENE OF THE 2ND AND 1ST MILLENNIA BC

Miloš Spasić

Belgrade City Museum, Belgrade

Marija Ljuština

Department of Archaeology, Faculty of Philosophy, Belgrade

Abstract: *The paper summarizes information about the site Jakovo – Ekonomija Sava. The hoard of bronze items dating from the Late Bronze Age initialised exploration of the settlement in 1959. During the excavations, in most of the trenches cultural layer was thin and architectural remains scarce. Stylistic-typological analysis of the material from most of the explored units brought it into connection with the finds from the hoard. Additionally, the site yielded material confirmation of its usage by the communities from the Middle Bronze Age, late phase of the First Iron Age and Second Iron Age.*

Keywords: *Jakovo – Ekonomija Sava, Sarmia, Bronze Age, Iron Age, settlement, pottery, hoard.*

Original scholarly article

UDC: 903.2"637.7"(497.11)

902.2(497.11)"1959"

Received: 05.11.2019.

Accepted: 20.12.2019.

Miloš Spasić,

Belgrade City Museum,

Zmaj Jovina 1, 11000 Belgrade, Serbia,

milos.spasic@mgb.org.rs

Marija Ljuština,

University of Belgrade, Faculty of Philosophy,

Department of Archaeology,

Čika-Ljubina 18–20, 11000 Belgrade, Serbia,

mljustin@f.bg.ac.rs

UVOD

Lokalitet Ekonomija Sava u Jakovu leži na lesnoj terasi koja se uzdiže iznad nekadašnje leve obale reke Save. Okolni teren je u prošlosti često i obilno bio plavljen, a lokacija naselja je upravo odabrana zbog svog dominantnog položaja u odnosu na močvarni teren u okruženju. Lokalitet pripada istočnosremskoj regiji, gde je evidentiran veliki broj lokaliteta iz perioda pozne praistorije. Prvi lokaliteti i nalazi zabeleženi su još krajem XIX i početkom XX veka kada J. Brunšmid navodi predmete i lokalitete iz bronzanodopskog i gvozdendopskog perioda u Surčinu (Brunšmid 1902). Zahvaljujući arheološkim iskopavanjima obavljenim u drugoj polovini XX veka i slučajnim nalazima danas je poznat čitav niz lokaliteta koji se datuju u sličan vremenski raspon kao i naselje na lokalitetu Ekonomija Sava. U kontekstu praistorije južne Panonije i centralnog Balkana u pitanju je period poznog bronzanog doba i vreme kulture Belegiš koja se u relativnohronološkim okvirima datuje u period između Bronze C i Halštata B, odnosno u raspon između 1500. i 1000. pre n. e. (Тасић 2002, 177–184)¹. Za naše kulturno-istorijske okvire svakako najznačajniji lokalitet ovog perioda je eponimna nekropola na Stojića gumnu u Belegišu (Вранић 2002). Nešto manja nekropola Kaluđerske Livade kod Surčina istraživana je savremenijim arheološkim metodama i njena analiza donela je nove podatke o zajednicama poznog bronzanog doba (Петровић 2006). U pitanju su nekropole sa velikim brojem kremiranih individua čiji su ostaci nakon spaljivanja polagani u urne. Samo sa lokaliteta Stojića gumno u Belegišu potiče 167 istraženih grobova (Вранић 2002, 17).² Ni na jednom lokalitetu nisu pronađene lomače gde su pokojnici spaljivani. Njihovi ostaci polagani su u urne različitih oblika, koje su, kako se čini, proizvođene posebno za ritual sahranjivanja. Pored same urne u grobove su uz spaljene ostatke pokojnika polagani i drugi predmeti, poput posuda za konzumiranje i pripremu hrane (Вранић 2002, 58–110; Петровић 2006, 109–119; Todorović 1977, 117–136) i ličnog nakita i delova pošnje (Вранић 2002, 110–112; Петровић 2006, 119–123; Todorović 1977, 136–140). Oruđe i oružje gotovo nikada nisu sahranjivani zajedno sa pokojnicima i vrlo retko se pojavljuju u grobovima belegiških zajednica na našim prostorima (Вранић 2002, 111; Петровић 2006, 123; Todorović 1977, 140).

1 Za nešto kraće trajanje kulture u periodu 1500.-1200. g. pre n. e. up. Boroffka 2013, 879, Fig. 47.2.

2 Na Karaburmi i Rospri Сүпрји u Beogradu je otkriven takođe veliki broj urni sa ostacima spaljenih pokojnika (Тодоровић 1956; 1968; Todorović 1977)

Istovremena naselja poznata su sa tek nekoliko lokaliteta ove regije, poput Radio stanice u Zemunu (Тасић 1962, 130, 131) i Gradine u Starom Slankamenu (Горенц и Димитријевић 1956). Oba lokaliteta istraživana su pre gotovo šest decenija, u skladu sa tada važećom metodologijom iskopavanja i dokumentovanja, čija je posledica činjenica da su nama danas dostupni podaci o naseobinskim elementima dosta oskudni i upitni. Naselja poznog bronzanog doba na Ekonomiji Sava u Jakovu, Gradini u Starom Slankamenu, kao i na lokaciji Radio stanica u Zemunu bila su predmet studije N. Tasića o ovom periodu još pre više od pola veka (Тасић 1962), a ni danas ne raspolazemo značajnijim brojem istraženih naselja iz ovog perioda u regiji istočnog Srema. Značajan doprinos na ovom polju svakako predstavljaju lokaliteti otkriveni tokom rekognosciranja krajem 1970-ih i 1980-ih tokom kojih je registrovano više od 60 nalazišta sa ostacima belegiške materijalne kulture (Тасић 2002, 170). U pogledu topografije izdvajaju se dve vrste naselja ovog perioda: naselja na prvim rečnim terasama uz obale Dunava i Save, poput Jakova i Radio stanice, te naselja gradinskog tipa koja dominiraju okruženjem poput Gradine u Starom Slankamenu. Od stambenih struktura objavljeni su podaci o nekoliko ukopanih staništa i jama za otpatke sa Ekonomije Sava i Radio stanice (Тасић 1962), pa se o načinu života belegiških zajednica može reći znatno manje nego li o njihovim pogrebnim običajima. Publikovanje rezultata istraživanja na Ekonomiji Sava u Jakovu donekle će popuniti ovu prazninu.

OTKRIVANJE OSTAVE I ARHEOLOŠKA ISKOPAVANJA NA EKONOMIJI SAVA U JAKOVU

Lokalitet Ekonomija Sava, kako to često i biva sa arheološkim nalazištima, otkriven je gotovo sasvim slučajno, tokom poljoprivrednih radova, kada je oktobra 1958. prilikom dubokog oranja pronađena ostava sa oko 50 bronzanih predmeta (Dimitrijević 1959; Тасић 1962, 127–130; Тасић 1975; Todorović 1971, 18–25). Nakon što su predmeti iz ostave u dva maha dospeli u tada Narodni Muzej Zemun (danas Zavičajni muzej Zemuna, depandans Muzeja grada Beograda) D. Dimitrijević i N. Tasić, kustosi Muzeja, deset meseci kasnije sproveli su arheološka iskopavanja na mestu otkrića ostave (Dimitrijević 1959). Tokom istraživanja pronađeno je još nekoliko bronzanih predmeta koji su bili deo iste ostave, te brojni ostaci materijalne kulture karakteristični za zajednice kulture Belegiš. Arheološka istraživanja obavljena su u kratkom vremenskom intervalu od dvadesetak dana između 3. 8. 1959. i 25. 8. 1959. godine (sl. 1).

Značaj lokaliteta u Jakovu prepoznat je u široj naučnoj javnosti relativno rano, pre svega zahvaljujući ostavi bronzanih predmeta, ali i zbog činjenice da je reč o jednoj od retkih ostava koje su pronađene tokom arheoloških iskopavanja i čiji su uslovi nalaza poznati, te zbog činjenice da je u pitanju jed-

Slika 1. Danica Dimitrijević tokom arheoloških iskopavanja na Ekonomiji Sava u Jakovu 1959. godine (Dokumentacija Muzeja grada Beograda).

no od retkih naselja belegiške kulture. Ukupno je istražena površina od oko 350m² i to sistemom iskopavanja mehaničkih-arbitrarnih slojeva debljine oko 20cm (Dimitrijević 1959, 61). Debljina kulturnog sloja varirala je između 0,8 i 1,5m i najveća je na mestima ukopa jama. Iako se u terenskoj dokumentaciji i u prvom preliminarnom izveštaju sa iskopavanja spominju brojni fragmenti keramike, životinjski i biljni ostaci, činjenica je da se u Muzeju grada Beograda danas čuva tek 5 kutija sa keramikom, te da nalazi od kosti, roga i kamena, ugljenisane žitarice, puževi i školjke gotovo u potpunosti izostaju iz fundusa materijala. Podatak da među sačuvanim materijalom dominiraju tzv. dijagnostički fragmenti, da nema sačuvanih neornamentisanih delova trbuha govori u prilog pretpostavci da su selekcija i odbacivanje materijala vršeni tokom samih iskopavanja, a da su u Muzej doneti samo najindikativniji nalazi – praksa ne tako retko primenjivana u istraživanjima polovinom XX veka. U svim terenskim izveštajima i u dokumentaciji sa iskopavanja navodi se da je uočena velika količina kućnog lepa, keramike i drugih nalaza na celoj površini lokaliteta. Ova slika je u mnogome danas promenjena, budući da je tokom revizionih reko-gnosciranja konstatovana izuzetno mala količina materijala, što sasvim sigurno govori u prilog tome da su najmlađi slojevi naselja uništeni tokom gotovo šest decenija intenzivnog oranja zemlje.³

3 Reviziono reko-gnosciranje arheoloških lokaliteta na teritorijama opština Zemun i Surčin obavile su ekipe Muzeja grada Beograda tokom 2009. i 2010. godine, a dokumentacija i materijal čuvaju se u Zbirkama Muzeja grada Beograda.

Tokom istraživanja utvrđeno je postojanje dva horizonta. Prvi pripada naselju kulture Belegiš, dok drugi stambeni horizont vezujemo za naselje iz latenskog perioda (Dimitrijević 1959). Nalazi keramike ukazuju na to da je lokalitet bio nastanjen i tokom srednjeg bronzanog doba i poznog halštata (Тасић 1962, 130). Sporadični fragmenti rimske keramike daju donju granicu života naselja na Ekonomiji Sava. Savska rečna terasa na kojoj leži lokalitet je tako bila naseljena gotovo neprekidno više od jednog i po milenijuma, od perioda srednjeg bronzanog doba do početka nove ere.

OSTAVA U KONTEKSTU

Kako je već rečeno, ostava bronzanih predmeta na imanju Ekonomija Sava otkrivena je slučajno i jedan deo predmeta odmah je dospao u Narodni muzej Zemun. Deo predmeta je u muzej stigao zahvaljujući otkupu iz „Отпада“, a zajedno sa materijalom koji potiče sa arheoloških iskopavanja koja su usledila čini skup od sedamdesetak predmeta (ур. Тодоровић 1971, 18–25, кат. 26–78, Т. VII–XV, LXXXII–LXXXIV; Тасић 1975). Kako je nalaz činilo i oko 3kg sirove bronze ili bakra, svi autori su saglasni da nalaz treba determinisati kao livačku ostavu, koju treba vezati za naselje (Тодоровић 1971; Тасић 1975; Garašanin 1983a; Garašanin 1983b). Ostave zanatsko-trgovačkog tipa, na prvom mestu ostave-livnice, sadrže hronološki disparatan i tipološki raznovrstan materijal, često i ostatke sirovog metala, odnosno lomljenih livačkih pogača, koje su sakupili pojedinci ili grupa ljudi sa šireg geografskog područja. Ovi predmeti sakupljeni su zbog pretapanja i celokupan sadržaj ostava sastoji se isključivo od materijala za reciklažu (Garašanin 1983a, 698; Bukvić 2000, 101; Jovanović 2010, 14). Repertoar nalaza iz Jakova u skladu je sa prethodno iznetim i obuhvata: šuplje sekire – keltove, dleta, srpove, nož, brijač, vrhove kopalja, fragmente mačeva ili bodeža, grivne i spiralne narukvice, torkves, ukrasne igle, fibulu, kalotasto dugme i kolutasti nakit sa lančastim privescima (sl. 2).

Za hronološko opredeljenje ove ostave značajni su oblici sekira-keltova sa rebrastim ornamentima u obliku latiničnog slova V, koplja plamenastog tipa, brijač u obliku dvojne sekire – labrisa i fibula sa spiralno uvijenim lukom, koji pripadaju horizontu ostava II prema M. Garašaninu (Garašanin 1983a), i datuju se u Ha A1. Isto vremensko opredeljenje može se dati i nalazu igle sa topuzastom glavom, ukrašene graviranim ornamentima, iz naselja u Jakovu. Kolutasti nakit sa lančićima tipa Gaj primarno se smatra ranijim, ali se pojavljuje i kasnije u ostavama horizonta II, kao relikat ranijeg perioda. Metalni nalazi iz ostave u Jakovu dragoceni su za određenje hronološke pozicije nekropola tipa Belegiš-Ilandža II unutar faze Ha A1, pri čemu se njihov početak mora staviti u bronzano doba D, na sam početak perioda polja sa urnama (Garašanin 1983b, 674).

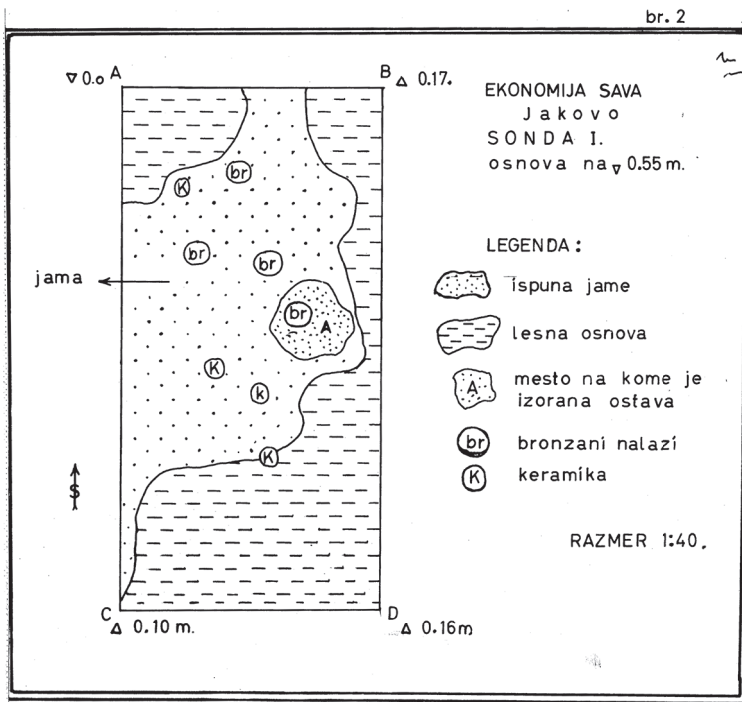
Slika 2. Ostava bronzanih predmeta
(Dokumentacija Muzeja grada Beograda).

Pripadnost ostave horizontu II, kom pripadaju najbrojnije ostave sa teritorije Srbije, dovodi je, zajedno sa većinom ostava Banata, srpsko-hrvatskog Podunavlja i severozapadne Srbije, u snažnu vezu sa transilvanskim centrima, ali i sa istočnoalpskim i centralnoevropskim područjem. Moguće je pojavu ostava ovog horizonta dovesti u vezu sa širenjem nosilaca grupe Gava ka jugu (Garašanin 1983a, 698–699; Garašanin 1983b, 683).

Analitički pristup ostavi iz Jakova, dopunjen kvantitativnim analizama i matematičkim modelovanjima, kojima bi se, primera radi, moglo dokazati da lomljenje predmeta iz ostave predstavlja pre nasumičnu radnju, nego deo sve-snog i prethodno osmišljenog procesa, kao sastavnog dela ritualne ranje, mogao bi dodatno da potvrdi njen livački karakter. Razlike u sadržaju, obrascima fragmentovanja predmeta, kao i drugi dokazi aktivnosti na nasumično prikupljenim predmetima u mnogim slučajevima mogu praviti jasnu razliku između kolekcije predmeta prikupljenih zbog simbolične vrednosti, sa jedne strane, i ostava koje sadrže predmete koji imaju jasnu materijalnu vrednost kao roba (Dietrich 2014).

NASELJA U KONTEKSTU

Naselje poznog bronzanog doba osnovano je na prethodno nenaseljenom terenu, koji je imao dominantan položaj u odnosu na okruženje. Prema situaciji u sondama, naselje iz poznog bronzanog doba bilo je ograničeno na najvišu te-

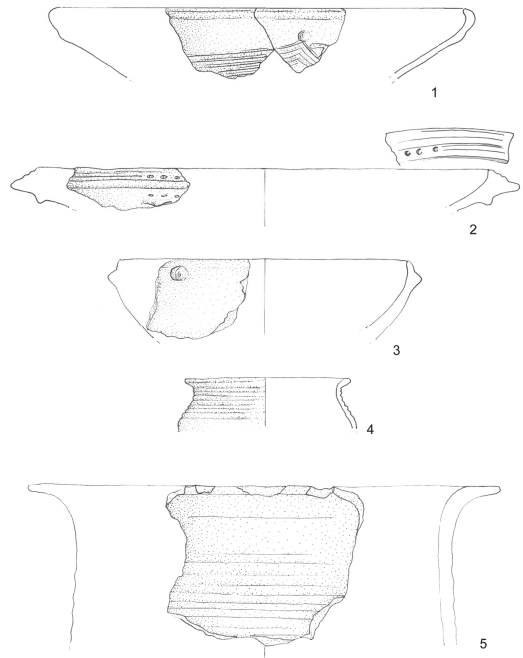

Slika 3. Deo osnove ukopanog objekta iz poznog bronzanog doba sa naznačenim mestom na kojem je pronađena ostava (Dokumentacija Muzeja grada Beograda).

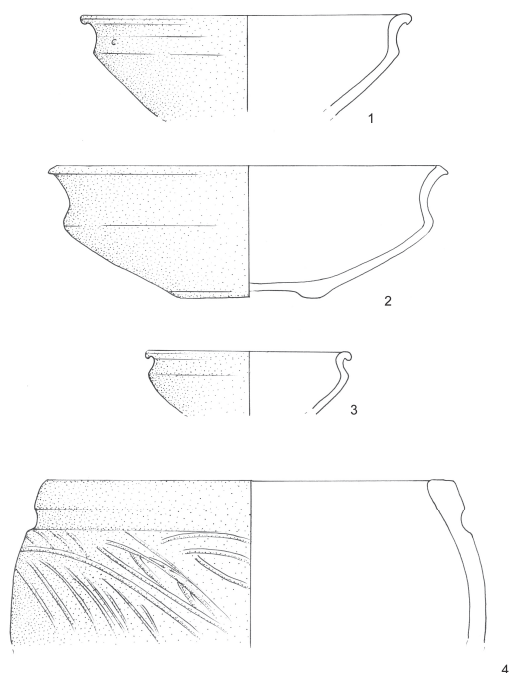
rasu platoa (sonde I, II, VI, VIII), dok se latensko naselje koncentrisalo u nižim zonama, uglavnom bliže starom rečnom koritu, iznad jugozapadne padine (Dimitrijević 1959, 63). Svi objekti na Ekonomiji Sava su istraženi i dokumentovani u duhu tradicionalne arheologije posleratnog perioda, što u većini slučajeva ne dozvoljava iznošenje širih hipoteza i razmatranje o organizaciji samog naselja. Skromna metodologija istraživanja i dokumentovanja nije omogućila ni detaljniju analizu samih nasebinskih struktura. Svi istraženi objekti pripadaju ukopanom tipu struktura, različitih oblika i dimenzija. Istaknuto je da nadzemne arhitekture nema (Tasić 1983, 101). Najkompleksniji objekat evidentiran je u sondama I i VI, koje su postavljene na mestu gde je otkrivena ostava. Tu je istražen ukopani, višćelijski objekat, potpuno nepravilnog oblika, približnih dimenzija 7x7m (sl. 3).

Istočni deo objekta gde je ranije pronađena ostava je pliciji nego zapadna polovina i njegova relativna dubina iznosi oko 0,55m, dok dubine ćelija u zapadnom delu ukopa variraju između 0,92m i 1,58m. Bronzani predmeti koji gotovo sigurno pripadaju ostavi pronađeni su i tokom iskopavanja u jami u istočnom delu sonde I, što najverovatnije govori u prilog tezi da ostava bronzanih predmeta i višćelijski objekat iz sonde I i VI stoje u nekakvoj vezi. U jami je pored bronzanih predmeta iz ostave pronađena i velika količina keramike karakteristične za kulturu Belegiš, te komadi bakarne zgure. Na osnovu raspoložive dokumentacije nije moguće rekonstruisati funkciju višćelijskog ukopa. Proces deponovanja materijala u jami takođe je maglovit i nije najjasnije da li je materijal tu dospelo tokom jednog trenutka u vremenu (kad i ostava?) ili je reč o otpadu koji je tokom dužeg vremenskog perioda tu odbacivan.

Manje jame nepravilnog oblika istražene su u sondama II, III, IV i V. U navedenim objektima pronalazena je velika količina fragmenata keramike, ali i životinjske kosti, ljuštore rečnih puževa, te fragmenti oruđa od kamena. Uzimajući u obzir morfologiju ovih po-

Slika 4. Izbor keramike poznog bronzanog doba (Dokumentacija Muzeja grada Beograda).

Slika 5. Izbor latenske keramike (Dokumentacija Muzeja grada Beograda).

posudama namenjenim skladištenju (sl. 4/5).

Ostaci latenskog naselja na Ekonomiji Sava leže neposredno ispod modernog oraničnog sloja, što je dovelo do znatnih oštećenja ovog horizonta na lokalitetu. Naseobinske strukture koje se pouzdano datuju u ovaj period su poznate iz dve sonde. U sondi III delimično su istraženi ostaci, kako se čini, jedne nadzemne stambene strukture čiji oblik nije bilo moguće rekonstruisati. Podnica objekta je bila od naboja, evidentirana je i jedna rupa stuba, koji je verovatno nosio deo krovne konstrukcije. U terenskoj dokumentaciji se i manje jame locirane u blizini dovode u direktnu vezu sa ovim latenskim nadzemnim objektom.

U sondi V otkriveni su i ostaci jedne termalne strukture, po svojoj prilici devastirane peći sa kalotom, koju istraživači datuju u latenski period. Pored peći pronađena je i jama za odlaganje pepela. U supstrukciji peći otkriveno je dosta keramike iz mlađeg gvozdenog doba što je nesumnjivo datovalo i sam objekat (Dimitrijević 1959, 63; Todorović 1968, 15). Ova latenska peć nije detaljno

znobronzanodobnih ukopa, te vrstu njihove ispunje, najverovatnije je reč o jamama za odlaganje svakodnevnog, naseobinskog otpada.

Pored bronzanih i drugih predmeta pronađenih u ostavi, u naselju belegiške kulture pronađena je velika količina fragmenata keramike karakteristične za period poznog bronzanog doba u južnoj Panoniji (sl. 4).

Na prvom mestu reč je o koničnim zdelama sa uvučenim obodom, koje su izuzetno karakteristične za ovaj period (sl. 4/1–3). Jednu od najspecifičnijih pojava ovog perioda svakako predstavljaju različiti oblici urni na čijim se vratovima nalaze horizontalno kanelovana polja.⁴ Keramika ovog tipa pojavljuje se na Ekonomiji Sava u potpuno čistom, naseobinskom kontekstu i verovatno je reč o

4 Ove vrste urni karakteristične su za pozniju fazu belegiške kulture (cf. Tasić 2002, 180–183) i prisutne su na svim nekropolama gde je identifikovan i ovaj horizont, poput Belegiša (Vranić 2002, 86–91), Karaburme (Todorović 1977, 128) i Kaluđerskih livada (Петровић 2006, 115–117).

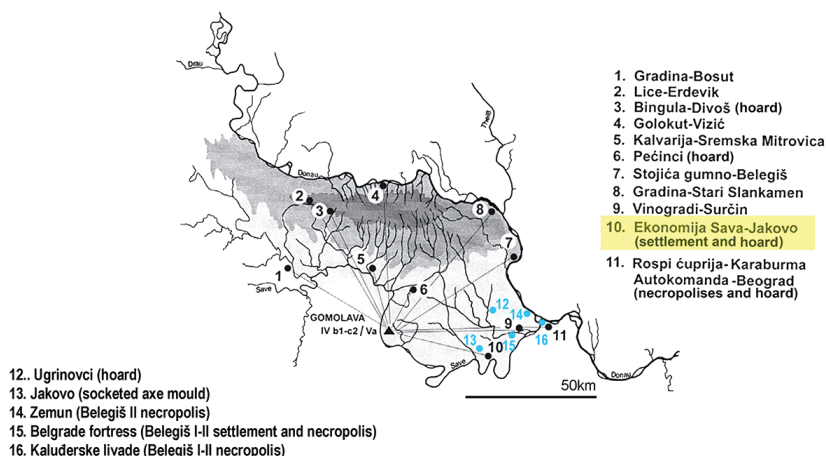
dokumentovana (izostaju njene fotografije i skice), pa se malo šta može reći o njenom obliku, dimenzijama i nameni.

Latenska materijalna kultura sa Ekonomije Sava u Jakovu uklapa se u opšte obrasce keramičke produkcije mlađeg gvozdenog doba.

Dominiraju fragmenti sive boje i izuzetno dobro prečišćene fakture. Najveći broj fragmenata izrađen je na brzom vitlu. Od oblika treba navesti tipične forme S profilisanih bikoničnih zdela sa konkavnim ili koničnim vratom (sl. 5/1–3). Kao tipičan proizvod keltskih grnčarskih radionica prisutni su i fragmenti situlastih lonaca za zadebljanim obodom, čiji je trbuh ukrašen urezanim metličastim ornamentom (sl. 5/4).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zahvaljujući izuzetnom nalazu ostave bronzanih predmeta, lokalitet Jakovo – Ekonomija Sava privukao je pažnju arheološke javnosti već polovinom XX veka. Istaživanja koja su usledila, ma koliko ograničenog obima i dometa postignutih rezultata, postavila su osnove za poznavanje lokalne mlađe praistorije, ali i stvaranje jasnije slike kulturnih putanja u široj regiji jugoistočne Evrope. Važno je napomenuti da u vreme istraživanja u Jakovu belegiška kultura još nije bila prepoznata kao samosvojan kulturni fenomen, niti definisana kao takva, te su istraživači lokalitet vezivali za rano gvozdeno doba i ilirsku etničku komponentu (Dimitrijević 1959, 61, 64) ili kulturu polja sa urnama (Tasić 1962, 128–129). Upravo su naseobinski ostaci iz poznog bronzanog doba sa

Slika 6. Lokalizacije poznog bronzanog doba u istočnom Sremu i okolini (adaptirano prema Tasić 2005).

ovog lokaliteta, dovedeni u vezu sa obližnjom nekropolom na lokalitetu Kaluđerske livade, obezbedili N. Tasiću dragocene podatke, zahvaljujući kojima je bilo omogućeno definisanje poznobronzanodopske belegiške kulture. Veliki potencijal naselja poznog bronzanog doba u Jakovu vidimo i u činjenici da lokalitet leži u gusto naseljenom području sa gotovo 50 istovremenih naselja na teritoriji istočnog Srema (Тасић 2002, 170). Iako podaci o sistematskom rekonosciranju ovog dela Srema i belegiškim lokalitetima nisu još uvek publikovani, danas raspoložemo znatno brojnijim podacima o položaju Ekonomije Sava u ekumeni poznog bronzanog doba (sl. 6).

U neposrednoj blizini lokaliteta, pre tridesetak godina istražena je i veća nekropola na lokalitetu Kaluđerske livade kod Jakova (Петровић 2006), kao i deo manje nekropole na obližnjem lokalitetu Zemun – Radio stanica 2, gde je pronađen tek jedan grob prilikom manjih zaštitnih istraživanja.⁵ Iz Dobanovca koji leže u istoj mikro-regiji potiče i jedan nalaz kalupa za sekiru-kelt istog tipa koji je prisutan i u ostavi (Тодоровић 1971, Т. XXVI/1). Nova belegiška nekropola otkrivena je i u centru Beograda, nedaleko od Beogradske tvrđave, u Cincar Jankovoj ulici (Симић и Мићовић 2009; Spasić and Mićović 2019), a tokom revizije materijala sa starih istraživanja, na samoj tvrđavi su pronađeni fragmenti belegiške naseobinske keramike.⁶ Nedaleko od Jakova, u Ugrinovicima je pronađena ostava bronzanih predmeta koja pripada istom horizontu (Игњатовић 2008–2009). Položaj naselja i ostave na lokalitetu Ekonomija Sava kod Jakova u dinamičnoj mikro-regiji istočnog Srema postaće jasniji kroz regionalnu analizu rastuće evidencije o nekropolama, naseljima, ostavama i slučajnim nalazima iz perioda poznog bronzanog doba.

Nalazi iz naselja mlađeg gvozdenog doba sa Ekonomije Sava dobijaju zasluženo mesto u monografiji J. Todorovića posvećenoj Keltima u jugoistočnoj Evropi (Todorović 1968). Gotovo pedeset godina kasnije sama činjenica da je na Ekonomiji Sava istražen jedan manji deo keltskog naselja ima i dalje veliki značaj, budući da su u istočnom Sremu i okolini i dalje retki naseobinski ostaci mlađeg gvozdenog doba. U tom kontekstu treba spomenuti i ostatke keltskog naselja istraživanog takođe u Jakovu, gde je pronađena i jedna keramičarska peć.⁷ Buduća istraživanja tek treba da pokažu kakvu je fizionomiju moglo imati keltsko naselje na lokalitetu Ekonomija Sava. Podatak da je latensko naselje bilo smešteno na nižoj koti, uz nekadašnji tok reke, iznad jugozapadne padine (Dimitrijević 1959, 63) vredan je pažnje i zbog toga što je reč o strateški bitno nepovoljnijem položaju nego što je to plato gde je bilo belegiško naselje. Pitanje karaktera ovog naselja treba najpre posmatrati u odnosu na obližnji lokalitet u Jakovu gde je potvrđena proizvodnja keramike, ali i u odnosu druga naselja, nekropole i slučajne nalaze iz ove regije.

5 Materijal i dokumentacija se čuvaju u Muzeju grada Beograda

6 Materijal i dokumentacija se čuvaju u Muzeju grada Beograda

7 Materijal i dokumentacija se čuvaju u Muzeju grada Beograda

Arheologija u novom milenijumu ima istraživačke mogućnosti koje u znatnoj meri prevazilaze okvire koje su arheolozi XX veka mogli i da naslute. U takvoj perspektivi može se posmatrati i povratak fokusa naših interesovanja na ostavu iz Jakova, ali i neka nova istraživanja ovog lokaliteta, kojima bi se došlo do novih kockica u mozaiku praistorije.

BIBLIOGRAFIJA

- Boroffka, Nikolaus. 2013. „Chapter 47: Romania, Moldova and Bulgaria”, In *The Oxford Handbook of the European Bronze Age*, ed. Anthony Harding and Harry Fokkens, 877–897. Oxford: Oxford University Press.
- Brunšmid, Josip. 1902. Prehistorijski predmeti iz srijemske županije. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 6/1: 68–86.
- Bukvić, Ljubomir. 2000. *Kanelovana keramika Gava kompleksa u Banatu*. Novi Sad: SANU – Ogranak u Novom Sadu.
- Dietrich, Oliver. 2014. Learning from ‘Scrap’ about Late Bronze Age Hoarding Practices: A Biographical Approach to Individual Acts of Dedication in Large Metal Hoards of the Carpathian Basin. *European Journal of Archaeology* 17(3): 468–486.
- Dimitrijević, Danica. 1959. Jakovo, NOO Surčin, lok. „Državna ekonomija Sava”. *Arheološki pregled* 1: 60–65.
- Garašanin, Milutin. 1983a. „Ostave perioda polja sa urnama u jugoistočnoj Panoniji i severnoj Srbiji”, U *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV. Bronzano doba*, ur. Alojz Benac, 685–699. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja.
- Garašanin, Milutin. 1983b. „Perod polja sa urnama Vojvodine”, U *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV. Bronzano doba*, ur. Alojz Benac, 668–684. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja.
- Горенц, Марсел, и Даница Димитријевић. 1956. „Градина” у Старом Сланкамену. *Раг војвођанских музеја* 5: 150–155.
- Игњатовић, Милорад. 2008–2009. Остава касног бронзаног доба из Угриноваца код Београда. *Годишњак прага Београда* LV–LVI: 11–53.
- Jovanović, Dragan. 2010. *Ostave Vršackog gorja. Markovac – Grunjac*. Vršac: Gradski muzej Vršac.
- Петровић, Бисенија. 2006. *Калуђерске ливаге: Некројола бронзаној доба*. Београд: Музеј града Београда.
- Симић, Зоран, и Нела Мићовић. 2009. Резултати заштитних археолошких истраживања простора у блоку између улица Цинцар Јанка и Узун Миркове. *Наслеђе* X: 223–232.

- Spasić, Miloš, and Nela Mićović. 2019. „The Bronze Age and Roman site in Cincar Jan-kova Street”. In *Belgrade and Sofia: archaeological pearls*, eds. Snezhana Goryanova and Vesna Bikić, 57–60. Belgrade-Sofia: National Archaeological Institute with Museum, Bulgarian Academy of Science, Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute of Archaeology.
- Тасић, Никола. 1962. Насеља култура поља са урнама у источном делу Срема. *Раг војвођанских музеја* 11: 127–144.
- Тасић, Никола. 1975. „Бронзана остава из Јакова”, У *Праисторијске остјаве у Србији и Војводини I*, ур. Милутин Гарашанин и Никола Тасић, 27–34. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Тасић, Никола. 1983. *Јујословенско Подунавље од индоевројске сеобе до њродора Скија*. Нови Сад: Матица српска, Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Тасић, Никола. 2002. „Некропола у Белегишу и проблем белегишке културе”, У *Белејиш – Сјојића јумно: некропола сјаљених јокојника*, ур. Светлана Вранић, 169–198. Београд: Музеј града Београда.
- Tasić, Nikola. 2005. Bronze and Iron Age sites in Srem and the stratigraphy of Gomolava. *Balkanica XXXVI*: 7–16.
- Тодоровић, Јован. 1956. Праисториска некропола на Роспи ћуприји код Београда. *Годишњак Музеја града Београда* III: 27–62.
- Тодоровић, Јован. 1968. Praistorijska nekropola na Rospri Ćupriji III. *Starinar XVIII*: 193–220.
- Todorović, Jovan. 1968. *Kelti u jugoistočnoj Evropi*. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Тодоровић, Јован. 1971. *Китјалої љраистјоријских метјалних љрегметја*. Београд: Музеј града Београда.
- Todorović, Jovan. 1977. *Praistorijska Karaburma II: nekropola bronzanog doba*. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Вранић, Светлана. 2002. *Белејиш–Сјојића јумно: некропола сјаљених јокојника*. Београд: Музеј града Београда.

Miloš Spasić
Marija Ljuština

THE SITE OF JAKOVO – EKONOMIJA SAVA IN *OIKUMENE* OF THE 2ND AND 1ST MILLENNIA BC

Summary

The site Jakovo – Ekonomija Sava lies on the left, ancient bank of the Sava river, in the zone whose importance is notable in establishing relations with communities living along both the Sava and Danube rivers, but also with the areas in the Carpathian basin and the inner part of the Balkans, all the way to the Aegean coast and the eastern Mediterranean.

The site attracted attention of archaeologists back in 1950s, when a Late Bronze Age hoard comprising almost 70 bronze objects and circa 3kg of row metal was found. It was the hoard find that initiated excavations of the settlement in 1959. In most of the trenches (eight in total, with the surface of 350m²) the cultural layer was thin and architectural remains extremely scarce. During the excavations, most of the trenches provided fluted pottery and additional metal finds in correlation with the objects from the hoard.

Today, the potential of the site can be found in its position not very far from the necropolis at the site Kaluđerske Livade, which is attributed to the Late Bronze Age Belegiš culture, too. Moreover, presence of varied pottery and metal finds inside the trenches confirms that the site was attractive for settling to the populations of the Middle and Late Bronze Age, late phase of the First Iron Age and Second Iron Age, who must have benefited from choosing such a place to inhabit.

